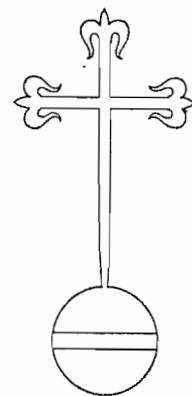

ERBOVNÍ
KNÍŽKA²²⁴

na rok 1938

Vydal Řád v Praze

Přehled vývoje řádů.

Karel Schwarzenberg.

Začátkem řádů rytířských jsou, jak obecně známo, sdružení křižáků. Částečně navazující na starší organizace pečující o poutníky, vytvořili křižáci řadu družin, které měly na starosti obranu hradů a cest, šíření víry a ošetřování nemocných a chudých. Odtud vzniklo rozdělení rytířských řádů na rytíře, kněze a sloužící, jakmile se tyto družiny pevněji učlenily podle vzorů řádů mnišských. Byla mezi nimi dělba práce, území, náborů; vedle velikých řádů jako byli Johánité, Templáři, Němečtí rytíři, byly menší útvary: řád Božího hrobu, sv. Lazara, sv. Kateřiny, sv. Tomáše atd. Obdobné spolky vznikly na druhém bojišti mezi křesťany a mohamedány, ve Španělech: řád sv. Jakuba, kalatravský, alkantarský, z Montesy, z Avizu atd. Organizace všech byla přísně účelná, jak lze seznati z původních stanov. Tak na příklad stanovy Templářů jsou úplně obdobné služebním předpisům moderních kasáren, obsahující ustanovení o vydávání výzbroje a výstroje, stravy, lůžkovin, o koních a sedlání, o ošetřovně, o vycházce do města, o dovolených zábavách, o chování v poli. Vedle toho jsou ovšem předpisy náboženské, připojující řády rytířské k druhým řádům mnišským. – Jako řády mnišské a jako oddíly vojsk, odlišovaly se vojenské řády šatstvem, které bylo jako dnešní stejnokroj společně ve

stejně barvě vydáváno. Na plášti a na sukni, ve válce na surcotu, krzně nebo brnění bylo přišito společné křížácké znamení – kříž – v rozličném provedení. Později bylo toto znamení i z kovu provedeno a nesené na stuze kolem krku. Ve 13. století, kdy znenáhla Svátá země byla ztracena, přenesly řády svá sídla a činnost do Evropy. Podle jejich vzoru vznikaly řády nové. Knížata ovšem si hleděla zabezpečiti vliv na tyto mocné, bohaté, vycvičené a vážené organisace. Podle vzoru křížáckých rytířských řádů založili portugalští králové řád Kristův, čeští řád křižovnícký. Jinde vznikaly další nebo se odštěpovaly od starších, jako rytířská větev od mnišského řádu sv. Dominika. Všechny měly své řeholní sliby, ač různě uzpůsobované, a závazek kromě modlitby pracovati na obraně víry a pečovati o chudé a nemocné. Heslo řádu Maltského: »Defensio fidei et obsequium pauperum« možno pokládati za heslo křesťanského rytířstva vůbec a řádového zvláště. Rytířské řády rozšířily se v 13. a 14. věku po celé Evropě.

Současně ve století čtrnáctém vznikaly světské organisace rytířské. Také tyto organisace odlišovaly se společným znamením; z nich připomínám společnost lví a spolek palcátníků, které se účastnily bojů ve Švábsku. Jala se tedy knížata organisovati šlechtické spolky, napodobující částečně rytířské řády. Je hodno pozornosti, že znamení nejstarších světských řádů, ač nemají již podobu kříže a jsou nosena honosně na řetěze, mají přece náboženský význam. Řád

podvazkový nosí obraz sv. Jiří, řád Zlatého rouna mariánský předobraz – rouno Gedeonovo, řád sv. Michala ve Francii jeho obraz atd. Všechny mají své preláty a kněze, almužny, pobožnosti, a paramenta.

Po celé 15., 16. a 17. století poměry se mnoho nemění. Vedle starých mnišsko-rytířských řádů vznikají podobné nové, jako sv. Jiří v Rakousku, sv. Štěpána v Toskaně; knížata a páni tvoří nové nábožně-rytířské řády (tak vznikl 1619 v Olomouci řád Militiae christianae, jiné zakládány jsou pod ochranou papežů). Světské řády (na příklad řád sv. Ducha ve Francii) navazují stále na církevní zřízení, zavazují členy k modlitbám a almužnám. Avšak reformace sekularisací vydala některá řádová zřízení, na př. braniborskou balej Johanitů, zcela v ruce světských knížat; i katolické řády, a nejen rytířské, upadly v politické a finanční područí vlád. Tak i světské řády počínají měniti svou povahu. Dosud kníže sdružoval své nejmocnější a nejvěrnější urozené rytíře ve spolek, kde byl prvním mezi druhy: staří nazývali takový řád societas regis, tovarišstvo královo. Řád měl stanovy určující jeho účel a povinnosti členů. Nyní neměly řády jiného účelu nežli udělením odznaku vyznamenatí, odměnití poddaného; důraz kladen ne na plnění povinností po přijetí do řádu, nýbrž na získání zásluh před udělením řádu. Rozdíl mezi přijetím a udělením mění i postavení hlavy řádu; z předsedy sdružení se stává dárce vyznamenání. Tato změna se děje kolem roku 1700. A jakmile řád místo samostatné instituce, kte-

rou zříditi a udržovati bylo pracné a nákladné, stal se atributem vladařské milosti, množí se na dvorech panovnické řady. Polská bílá a pruská černá orlice, anglická Lázeň, sicilský sv. Januarius, ruský sv. Ondřej, švédský řád Serafinů vznikají v tento čas. Ještě ovšem se dodržují náboženské vztahy – tvar kříže – a dále vznikají řady spíše spolkového rázu, na př. bavorský sv. Jiří. Ostatně i v dějinách řádů každý vývoj je povlnný.

Ale již jsou zakládány řady, jejichž jediným účelem je odměna zásluh. Většinou ještě nesou jména světců, jako první z nich, francouzský sv. Ludvík, nebo uherský sv. Štěpán, saský sv. Jindřich; pak jim dávají panovníci vlastní jména: řád Marie Terezie, řád Karla III. – a v osvíceném Prusku již máme prostě řád Pro zásluhu.

Pak také z pamětních penězů, které knížata rozdílala, vznikají medaile a kříže – dekorace. Sluší se činiti rozdíl mezi širším pojmem dekorace a užším pojmem řádového odznaku. Pouhá dekorace není než ozdoba s povolením ji nositi. Řád – i když jeho odznakem je podobná dekorace – je společnost mající 1. stanovy t. j. práva a povinnosti, 2. hlavu. Může mít organizaci, která zpravidla navazuje na staré řady. Odtud pocházejí tituly pro stupně: rytíř, (původně člen šlechtický na rozdíl od zbrojnoše), důstojník (= úředník rytířského řádu), komandér (= držitel řádového obročí), velkokříž, velmistr. U záslužných řádů ovšem celá organizace se omezuje na udílení různých stu-

pňů dekorací, což může býti (u Železné koruny) i bez titulů; a tak rozdíl mezi dekorací řádovou a jinou mizí.

Tím jsme dospěli k Revoluci. Tato ruší staré řady a zavádí něco nového: Čestnou legii. Je sice organizována po starém vzoru, ale je přístupna daleko širším kruhům a nemá křížového tvaru. Jinak ovšem dekorace se nadále skládá z vlastního odznaku, který visí buď na řetěze nebo na stuze, a popřípadě z hvězdy. Stuha visí u nových a nižších řádů na hrudi, vlastně v knoflíkové dírce, jinak kolem krku. Od doby Ludvíka XIII. se nosí velkokříže a nejvyšší řady přes hrud, neboť kolem krku visíce, bijí při cvalu do jezdce. Ale preláti, kteří neatakují koňmo, mají nosit i velkokříže kolem krku. Náprsní kříž (nebo hvězda) byl původně vyšit na plášti řádového kroje, pak přechází na kabát. Místo velkokříže měla Čestná Legie Velkého orla; křížem se nazývá od doby Ludvíka XVIII., arci neprávem.

V bouřích doby Napoleonovy vznikají řady a zase zanikají, evropský rozsah bouře působí, že vojáci a státníci hromadí na své hrudi řady různých států. Dříve příslušnost k jednomu řádu zpravidla vylučovala příslušnost ke druhému,*) nyní naopak jejich hromadění je pravidlem, a tak na vídeňském kongresu stojí vedle sebe starý maršálek Ligne se dvěma řady a mladý maršálek Schwarzenberg se šestnácti. Ovšem ne-

*) Zejména se nošení světských řádů přiči duchu mnišství.

bylo je lze nosit najednou. Kdežto tedy na ozdobných šatech baroku byla řádová hvězda trvale vyšita, připíná se nyní na prostý frak nebo na stejnokroj plechový odznak jen příležitostně. – Hromadění řádů a vznik řádů záslužných vede nyní k tomu, že i uvnitř jednotlivých států vzniká vždy celá řada či stupnice řádů pro jednotlivé druhy zásluh. Z toho ovšem zase plyne, že nižší stupně, ba řády ztrácejí na vážnosti; tak na př. císař František Josef ani nenosil řád, jeho jménem nazvaný. A staré »velké« řády (t. j. o jedné třídě) a rodinné řády dynastií se velmi odlišují od záslužných řádů.

Je také znakem 19. století, že právo na udílení řádů bylo vyhrazeno skutečným hlavám států. Kdo pozbyl faktické svrchovanosti, toho byť staré právo bylo od států uznáno buď těžce (na př. velmistrovi Maltézskému a knížeti Hohenlohe) anebo vůbec ne. – Také počaly řády zakládati nekřesťanské státy, nedávající jim ovšem za odznak kříž.

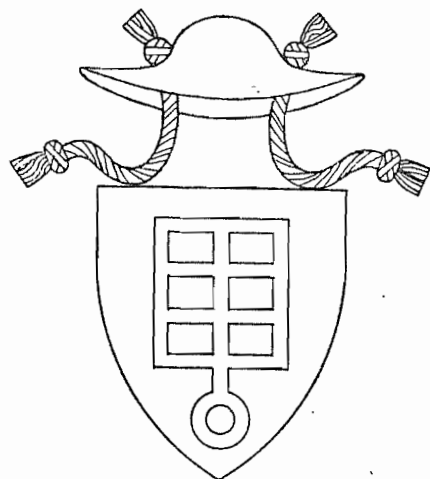
Demokratická myšlenka měla na instituci řádů účinky velmi rozdílné. V demokraciích původních, ve Švýcarsku a sev. Americe, nikdy jich nebylo a nebude. Za to v zemích monarchického původu demokracie zrušila sice někdy staré řády rytířské, rozmnožila však řády záslužné. Byla v tom někdy překročena míra tak, že na př. ve Francii jsou stížnosti na inflaci, ba na prostituci Čestné legie. V takových státech vážnosti požívají zpravidla jen dekorace vojenské pro přísnost svých stanov.

Možno tedy historii řádů rozvrhnouti zhruba na tři období. Dobyťím Jerusalema počíná se činnost řádů nábožensko-rytířských. Edvardem III. začíná se první světský řád rytířský, Ludvík XIV. zakládá první řád záslužný. – Dvacáté století jeví ovšem tendenci různou. V liberálních královstvích a republikách záslužné řády docházejí rozvoje, zdá se, nadměrného, sklesnuvše na pouhé dekorace. V Sovětském svazu řády jsou spojeny s určitými právy, o nichž však nemáme vědomostí. V prostředí opačné tendence naopak myšlenka řádu – sdružení nabývá nového významu. Je tomu tak na př. v dnešním Německu. Na poli církevní práce rovněž se zdá, že Maltézskému řádu okolnosti poskytují nové příležitosti k práci ve starém duchu. Obrana víry a péče o chudé zajisté jsou věci dnes nad jiné nutné.

Řekneme ještě, které se nám zdají býti podmínky vážnosti řádu. Lidé podle zkušeností, pohlízejí na řád podle toho 1. zda je jeho mistr významný; 2. zda pečlivě vybírá nové členy; 3. zda je jich poskrovnu; 4. zda požívají předností a úcty, zejména od samotného velmistra; 5. zda je řád starobylý; 6. zda jeho odznak je krásný. Lidé pošetilí kladou poslední bod nejvýše; také se neptají, jak těžký je přístup k řádu, nýbrž jak lehký. Pošetilí lidé si neuvědomují, že čestný je jen odznak čestných lidí.

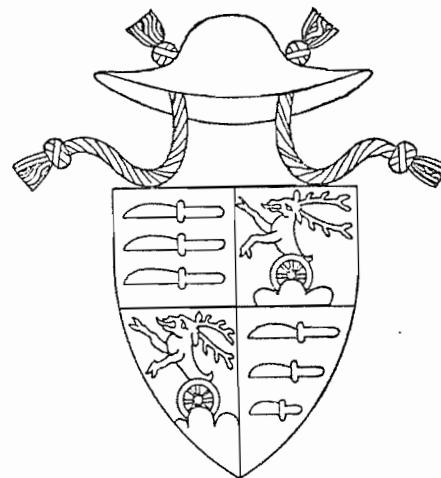
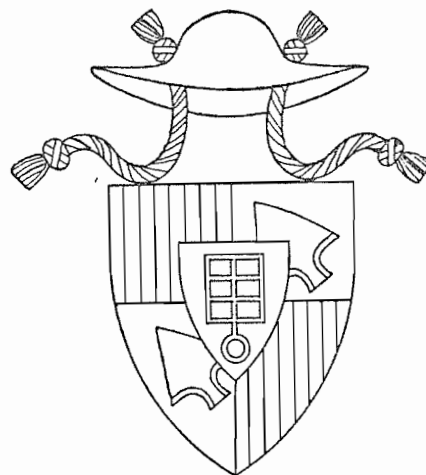
Znaky farních úřadů.

Od roku 1938 užívá znaku děkanský úřad v Bystřici nad Pernštejnem, farní úřad v Kostelci u Hluboké nad Vltavou a farní úřad v Prievidzi.

1. Děkanský úřad v Bystřici nad Pernštejnem. – Znak: v červeném štítě stříbrný rožeň (atribut sv. Vavřínce, patrona kostela). Nad znakem vznáší se černý kněžský klobouk s jedním střípcem.

2. Farní úřad v Kostelci u Hluboké nad Vltavou. – Znak: první a čtvrté pole čtvercového štítu je sedmkrát stříbrně-modře štípené (ze znaku Jana knížete ze Schwarzenbergu, patrona kostela), druhé a třetí pole (černé) nese stříbrnou radlici (znak pánů z Řek

a Jaroslavice, zakladatelů kostela), střední štítek červený je ozdoben zlatým rožněm (atribut sv. Vavřince, patrona kostela). Nad štítem vznáší se černý kněžský klobouk s jedním střapcem.

3. Farní úřad v Prievidzi. – Znak: v prvním a čtvrtém červeném poli čtvercového štítu tři zlaté nože (1-1-1, atribut sv. Bartoloměje, patrona kostela) v druhém a třetím jelen vyskakující nad kolesem z trojvrší (znak rodu Pálffy, patrona kostela). Nad štítem vznáší se černý klobouk s jedním střapcem.

Jiří Barthold Pontan z Braitenberka jako znakový tvůrce.

Bohumír Lifka.

Pražský svatovítský kanovník, císařský palatin a humanistický básník Jiří Barthold Pontan z Braitenberka¹⁾ měl od svého pána císaře Rudolfa II. mezi jinými výsadami, udělenými nobilitačním a hodnostním listem z 1. ledna 1593²⁾ také oprávnění propůjčovati vavřín básnický a erby s přídomky. Tato jeho přenesená moc je snad v úplnosti zachycena v kopií jeho palatinátních dekretů, zachovaném v rukopise s názvem »Liber instrumentorum et datarum facultatum per me Georgium Bartholdum Pontanum a Braitenberg, S. R. C. Prothonotarium Metropolitanae Ecclesiae Pragensis, Decanum, Comitem Palatinum Pontificium et Caesareum. Anno Domini MDLXXXIII.«³⁾ Máme tam popsáno česky, latinsky a německy 60 nově vytvořených nebo značně polepšených znaků většinou pro osoby duchovní, měšťany, spisovatele, učence a úředníky, z let 1593–1612, až na dvě výjimky, které jsou zahrnuty z druhé ruky, totiž z výpisů Jakubičkových, v heraldickém slovníku Sedláčkově (Českomoravská heraldika II. 1925), dosud neznámých a nepovšimnutých. Podávám seznam všech osob, erby obdařených, jak jsou v rukopise obsaženy, na jiném místě⁴⁾, zde chci si povšimnouti jen vybraných několika znaků,

abychom na nich viděli českou heraldickou terminologii sklonku XVI. a počátku XVII. věku, téže humanistické doby symbolní vynalézavost, osobnostní vztahy i důvody k udělování novoštitnosti.

Příbuzným svým bratřím Melčarům (o nich a jejich předcích je zmínka, bez popisu znaku, v slovníku Vojt. Krále z Dobré Vody, Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien, 1904, str. 159, cit.: Melzari, conf. der vom Kaiser Ferdinand denen Daniel Melzarischen Voreltern verliehenen Nobil. mit Wappen-Besserung. Prag 30. VII. 1596. Item Doerr, Der Adel der böhmischen Kronländer str. 65, cit. Saal-Bücher XII/a, 529.) vlastním svým strýcům Kašparovi, Jakubovi a Matoušovi, uděluje Pontan »na hradě pražském v domě našem v pondělí po památce sv. Bartoloměje jinak 29. září 1604« erb takovýto (česky, rkp. str. 103-107): »štít do dvě pole rovné, dolejší ovšem červené a hořejší modré neb lazourové barvy tak rozdělený, kterýž hned od grunthu vydává pahrbek žlutej aneb zlatej na kterémž stojí věž bílá a neb stříbrná se třemi okny a tolika makovicemi neb krancy z jejíhož vršku krásný anjel přes polovici se vyzdvihuje s stulou červenou v roucho bílé oblečený a ten všecko pole hořejší obsahuje a vztahv ruku pravou mečem ohnivým nalyhá na kříži, jablku i na rukověti pozlaceným bleyská, v levé pak ruce drží štít zlatý okrouhlý na jehož obyčejí tvářnost slunce skvoucího se okazuje, dvě odtud porty neb šňůry též zlatý s každé strany meče poznenáhlu dolů se spouštějí. Nic méně

s křídly po zadu bílými aneb stříbrnými široce roztaženými na jehož hlavě vlasy zkadeřavené žlutnou a na ní věnec z zeleného bobku uvitý a na čele znamení vítězné kříže se spatřuje, nad štítem spoléhá helm zavřený, na němž točenice s farchy z obouch stran po pravé bílými neb stříbrnými a červenými, po levé pak modrými neb lazourovými a též bílými a neb stříbrnými, promíšeně se točícími a polechku dolů sestupujícími. Z též točenice opět přes polovici vychází jiný anjel v tý vši postavě v které jest dolejší spatřín, jakž to všecko prostřed tohoto listu našeho vlastními barvami vymalováno.« »Též dáváme, jakožto strejcové naši vlastní z Braitenberku aby se psali a též i titule takového užívati mohli, to též k tomu dáváme.«

Poněvadž v nobilitačním a erbovním listě, jež sám Pontan dostal r. 1593, máme též latinský popis erbu, jeví se nám srovnáním, že Pontan své strýce k svému erbu přijal beze změny. Místo, na něž, barvami vymalované, Pontan v listě odkazuje, je ovšem v kopiáři prázdné. Erb Pontanův však je zachován in effigie ve farním kostele sv. Václava v Přistoupimi u Čes. Brodu na oválové desce z bronzu lité nad vchodem do boční kaple.⁵⁾ Je z roku 1609.

Pontanus udělil přídomek z Braitenberka ještě jednomu svému chráněnci, panu *Martinu Košateckému*, měšťaninu Starého Města Pražského, spolu s novým, od svého zcela odlišným erbem. Zápis je opět český (rkp. str. 312–316); list byl dán na hradě pražském

v domě proboštském 2. dne měsíce srpna roku 1605.

»Erb vladýcký pro švagra našeho milého a dědice jeho obojího pohlaví, což jsme přátelům manželky jeho Anny Herczové, protože naše přítelkyně krevní jest, učiniti chtěli a nemohli.«

»Štít na dvě rozdělený, spodní polovice žluté neb zlaté a vrchní modré neb lazurové barvy v kterémž štítu lev od Barky vrchním koncem bílé neb stříbrné barvy má ústa otevřená v pravé noze mezi pazoury drží slunce žluté neb zlaté a v spodním zlatém poli barvy černé, se zatočeným vzhůru ocasem v žlutém černě a v modrém neb lazurovém poli bílé neb stříbrné barvy stojí na dvou zelené hory vrškách, jenž mezi nima třetí vršek prázdný a trochu nad ním vyvýšenější jest, nad štítem kolčí helm na němž přikryvadla neboližto fanfrnochy s točenicí a se šliky po pravé straně černé a žluté neb zlaté a po levé bílé neb stříbrné barvy protažené dolů visí nad tím nade vším dvoje bývolové rohy majíc na sobě všechny čtyři barvy čtyři štrychy pospolu modré neb lazourové potom žluté neb zlaté a černé neb stříbrné a bílé barvy mezi tím lev všecken bílý v pravé noze slunce žluté neb zlaté držíc vzhůru stojí...«

Jiného Košáteckého zaznamenává Král, Adel, s. 123. Schimon má na s. 78. údaj o šlechtickém stavu pro Václava Košáteckého, statkáře v Čechách, k r. 1533. Sr. i Zíbrt I. 12965, 12966.

Podle Schimona, str. 112. obdržela r. 1608 šlechtický stav Susanna Noskova z Felsbergu (sr. i Král, I.

c. 57, 175, Zíbrt I. 15733). Pontanus však uděluje erb *Václavu Noskovi z Felsbergu* už 30. VIII. 1604. Zápis (rkp. str. 287–291) je latinský a nadepsán: »Wenceslaus Nosalius Lubenus a Felzberg, S. G. M. Redituum Notarius in arce Krziwoklath.« Tento důchodní zboží křivoklátského sloužil na hradě plných dvanáct let s mnohou zásluhou. Proto se mu dává erb takovýto:

»Štít, jehož modrá spodní část je pole vzhůru se zdvihající a zase klesající a to má v sobě skálu, z jejíhož vršku ční bílá nebo stříbrná lilie v černém a dvě růže žluté nebo zlaté, na štít přiléhá zavřená přilba s cípy nebo točenicemi s obou boků, zprava žlutými a černými, zleva bílými a modrými, promíšenými a povlovně splývajícími, nad nimi dvě křídla orlí, pravé rozdělené, vrchní část modrá, dolní bílá nebo stříbrná, kde však barvy splývají, obsahují růži žlutou nebo zlatou, levé pak křídlo má hoření střední část černou, dolní žlutou nebo zlatou a jako u pravého růži bílou nebo stříbrnou, prostor mezi oběma křídly zjevuje lilii bílou nebo stříbrnou.«

Asi r. 1594 udělil Pontan znak, spojený se znakem kláštera emauzského, opatovi téhož kláštera Pavlovi Paminondovi (*Paulus Paminondas a Monte Argenteo*, vlastně Horský ze Stříbrných Hor, vládl jako opat 1592–1598 a 1602 až 1607, zemřel 15. II. 1607. O něm Seb. Brunner, *Ein Benediktinerbuch*, str. 102–103; Helmling, *Emaus*, str. 20–21.). Latinská kopie v rkp. na str. 245.:

»Štít na dvě mrakem dělený, svrchní pole šafráno-

vě barvy nebo zlaté v sobě obrazí postavu sv. Jeronyma v kardinálském rouše na trůně ze sloni a lev mu přísluhuje, jak světec vykládá bibli, což je znak kláštera; v dolním poli je znak opatův: v popředí bystřina na niž pluje labuť, za ní ční hora s temenem jako Olymp, kde dělník pracuje na stříbrných břevnech, a za ní mraky vystřelují ze sebe paprsky slunce, u hory za řekou stavba kostela z bílého mramoru, s červenou střechou a věží, se zlatým křížem na vrcholu, který vyrovnává se výškou hoře. K štítu přiléhá zavřená přilba s fanfrnochy a cípy z obou boků, vpravo červenými a bílými, vlevo modrými a bílými. Tam stojí jiná labuť, držíc v zobáku větévku vavřínu a s rozpjatými křídly triumfuje.«

Německý erbovní list týká se posléz (rkp. str. 163 až 165) *Jana Straněnského*, správce pražského arcibiskupského špitálu a *Víta Dreissiga*, důchodního v Oseku, jimž oběma byl vydán na doporučení Karla arcibiskupa pražského, bez data, asi r. 1609. Tento Straněnský, kdysi komorník knížete arcibiskupa Zbyňka Berky, pak 12 let správce kuchyně, 8 let písař obilní a nyní hospodářský správce, nemá patrně ničeho společného se známým spisovatelem a měšťanem počáteckým, jehož domácí příčinlivost vypsál nám naposled podle pramenů z jindřichohradeckého archivu Jan Muk (*Časopis Společnosti přátel starožitností*, XXXVI. 1928, s. 123–133). Spoluerbovník Vít Dreissig byl 12 let znamenitým důchodním v cistercienském klášteře v Oseku. Znak a klenot dostali takový:

»zahrocený, do třech rohů dělený štít v jehož bílém nebo stříbrném středním poli trojhrotá zelená hora, na ní tři duby se zelenými listy jsou postaveny, v pravém červeném poli bílá nebo stříbrná, v levém modrém nebo lazurovém poli pak žlutá nebo zlatá, strmě postavená biskupská berla, nad štítem otevřený kolčí helm s pokrývadly s obojí strany, zprava červenými a bílými, zleva modrými a žlutými, dolů splývajícími, z vypukliny helmu ční dvojí křídlo orlí, každé rovně středem děleno ve dvě části, pravé dole červené, nahore bílé, levé dole modré, nahore žluté, mezi nimi tři duby se svými listy zelenými jsou na rovno postaveny.«

Několik vybraných ukázek z kopíáře Pontanova se svými měšťanskými, duchovními a úřednickými erbovníky je jakoby matným zásvitem z doby, která si vážila a vyznamenávala i prostého člověka s jeho nevelikými, ale regionálně nepochybně důležitými zásluhami občanskými. Tato humanistická doba se tedy značně blíží ovzduší naší dnešní civilní heraldiky.

¹ O něm *Catalogus aut Album capituli eccl. metrop. Prag.*, conscr. ab Jo. Mich. Warlich de Bubna 1789, s. 186, 191; Balbín, *Bohemia docta*, ed. R. Ungar, s. 82–84; Voigt-Pelzel, *Effigies virorum eruditorum II.*, s. 22; Jireček, *Rukověť I.*, s. 47–48; Wolkan, *Böhmens Anteil an der deutschen Literatur des XV. Jh.*, III., s. 165; Jos. Truhlář, *Nástin dějin latinského básnictví*, *Světozor* 1868, s. 341–342; Truhlář-Hrdina, *Rukověť k písemnictví humanistickému v Čechách v stol. XVI.*, I., s. 145–157; Podlaha, *Series prae-*

positorum, decanorum... S. Metrop. Eccl. Prag., 1912, s. 137-147.
k témuž sp. Suppl. I. s. 16. a Suppl. IV.

² Otiskuje jej z lat. originálu Podlaha, Series praepositorum, s. 141-147.

³ Rukopis tento byl nepochybně spolu s Pontanovou bibliotekou odkázán knihovně kapitulní. Nacházíme jej za čas však v knihovně strahovské, kde jej ještě r. 1918 připomínají Truhlář-Hrdina I. c. s. 157: »Z četných rukopisů, kteréž ve své bibliothece byl nashromáždil a kteréž za plen padly Svědům, často se připomíná a zachován jest na Strahově.« Jimi citovaný Dlabáč, Künstlerlexikon I. p. 93-94, nemá však ani zmínky. Zíbrt, Bibl. čes. historie II. 2707, odkazuje na exemplář, který je z pozůstalosti Dobnerovy. O něm Šimák v ČČM LXXV. 1901, s. 13. č. IXa: opis, e codice chartaceo Dom. Klauser. Foliant o 28 složkách po 6 listech. Dosud neznámý. Jsou zápisy listin latinských, německých i českých, jimiž Pontanus udělil notářství, erby, vavřín básnický a pod.« Z toho vidno, že o rukopis byl v odborných kruzích velký zájem. Objevuje se posléz v pozůstalosti biskupa A. Podlahy, snad vypůjčený ze Strahova, neboť má strahovské razítko; biskup Podlaha začal jej na stroji opisovati, leč nedostal se za 3. stránku. S pozůstalostí knih biskupových měl rukopis ten smutný osud, že se dostal na knižní trh, odkud jsem jej šťastně mohl zase na Strahov vrátiti.

⁴ Časopis Rodopisné společnosti čs., roč. IX. 1938.

⁵ Reprodukuje Podlaha, I. c., s. 142. a v Soupise památek uměleckých a histor. v okr. Českobrodském, 1907, obr. 203. na s. 131.

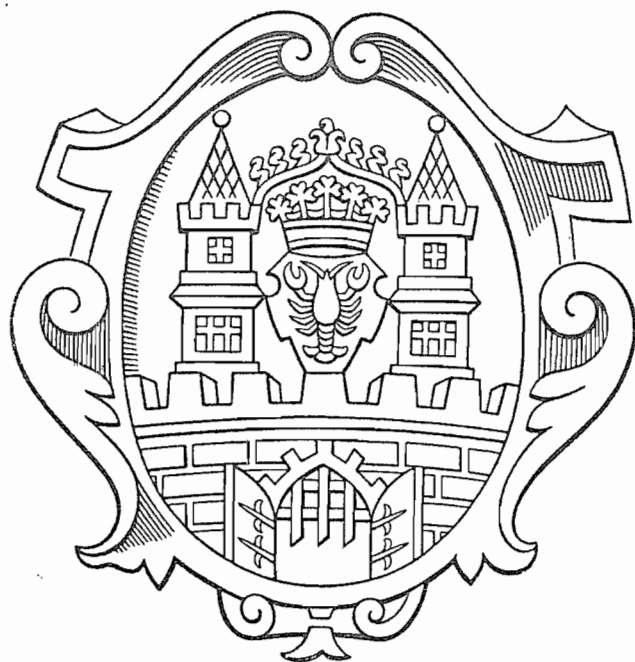
Znak král. města Rakovníka a městeček Jesenice, Senomat a Kněževse.

Jan Renner.

Královské město Rakovník dostalo svůj městský znak 17. února 1482 od krále Vladislava II. Na modrém (lazuřovém) štítě jest otevřená brána se zavěšeným šraňkem v stříbrné městské zdi s krancemi. Vedle brány zdvihaají se nad městskou zdí dvě jednopatrové stříbrné věže. V přízemí věží jest okno z čtverhranného kamene, v prvním poschodí jest po menším okně. Věže mají pěkně tesané krance a jsou ukončeny červenými stanovými střechami. V rozhraní přízemí a prvního patra spojuje obě věže oblouk, ozdobený uprostřed gotickou fiálou a po stranách kraby.

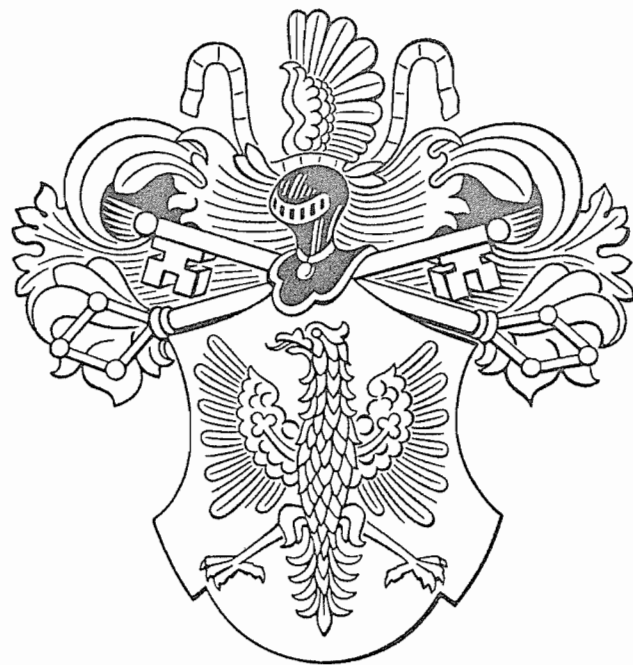
Mezi věžemi nad městskou branou a pod obloukem leží stříbrný štít. Vidíme na něm červeného raka, klepety vzhůru obráceného. Nad štítem je zlatá koruna královská.

Jesenice obdržela svůj znak od císaře Rudolfa II. Stalo se tak na přimluvu Kolovratů, jimž městečko s okolím patřilo. Podstatnou částí znaku jest tudíž kolovratská orlice na modrém štítě. Pravá její polovice jest stříbrná a levá červená. Křídla jsou ozdobena zlatými, vzhůru zahnutými jetelovými ston-

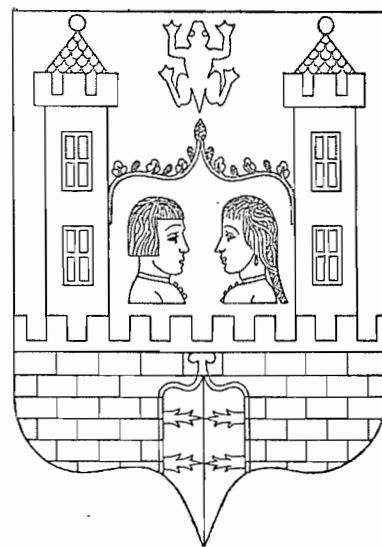
ky (perizoniem, páskou). Na štítě spočívá uzavřená přilba s klenotem, křídlem zevně červeným, uvnitř stříbrným. Mezi přilbu a štít vsunuty jsou dva zlaté skřížené klíče. Stuzky a pokrývky jsou červené-stříbrné.

Senomaty povznesl na městečko král Jan Lucemburský a dovolil, aby se ohradily na způsob městeček jiných. Král Vladislav potvrdil Senomatským nabytá privilegia r. 1560 a dovolil jim odtud užívat při obec-

ních potřebách a na listinách pečetěných zeleným voskem tohoto znaku: na modrém štítě po levé straně stojí hrábě a na straně pravé podávky, s hroty vzhůru obrácenými. Mezi hráběmi a podávkami jest kupka sena (trávy) a nade vším pavezá.

Kněžves (podle pověstí) založila kněžna Libuše. Když v její přítomnosti začali kopati, aby naznačili rozsah budoucí osady, vykopali prý posvátnou tehdy žábu rosničku, kterou pak osadníci, nadaní různými

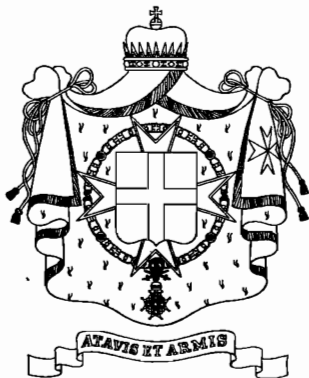
výsadami, přijali do svého znaku. Od nejstarších dob až do dneška vidíme na obecních pečetích uprostřed obraz žaby (rosničky). Po pravé straně jest hlava sedláka a na straně levé hlava jeho ženy. Znak ten měli Kněževeští na poslední své bráně, kterou zbořili roku 1896. Byl prý vytesán v kameni. Na modrém štítě byla městská zeď s cimbuřím a zavřenou branou; za hradební zdi vystupovaly dvě dvoupatrové věže a uprostřed nich vyvýšeně rosnička zelená. Po stranách věží s levé strany bylo poprsí rolníka a na pravé straně poprsí jeho ženy, okolo nich pak vynikaly dvě chmelové ratolesti přirozené barvy.

Řád sv. Lazara Jerusalemského.

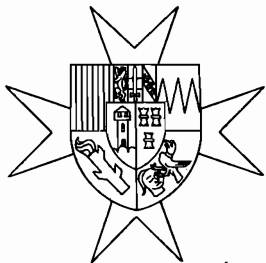
Po pěti stoletích, roku 1937, obnoveno bylo české velkopřevorství Řádu svatého Lazara Jerusalemského. – Rehole ukládá svým členům věrnost a poslušnost Svaté Stoliči, obranu katolického náboženství a péči o chudé a nemocné. –

Znak řádu svatého Lazara Jerusalemského: Na stříbrném štítě zelený heroldský kříž. Štít spočívá na zeleném osmihrotém kříži zlatem lemovaném, ramena osmihrotého kříže spojuje velký řádový řetěz. Znakový plášť je červený, hermelínem podšitý, vroubený zlatým třepením; plášť vychází z koruny o devíti hrotech bez oblouků, červeně vyložené, nesoucí na vrcholu zlatou kouli s křížem. Znakový plášť je na levé straně ozdoben osmihrotým zeleným křížem zlatem lemovaným.

Velký řádový řetěz je sestaven z bílé smaltovaných štitků s zeleným heroldským křížem, z bílých zlatem vroubených medailonů ozdobených uprostřed zeleným osmihrotým křížem s legendou ATAVIS ET ARMIS na vroubení a z monogramů SLJ. Jednotlivé články jsou spojeny zlatými ozdobnými meziprávky: z eliptického medailonku, zeleným smaltem vroubeného, vycházejí na protivných stranách dvě zlaté lilie, jež jsou v hrotech okvětních lístků připoutány dvěma zlatými řetězovými kroužky k monogramům a heraldickým článkům řetězu. Uprostřed náprsní stra-

ny řetězu je velký monogram SLJ uprostřed vavřínového věnce. Pod věncem je na zlaté stužce zavěšena koruna o devíti hrotech bez oblouků, červeně vyložená, nesoucí kouli a kříž na vrcholu; mezi korunu a věnec jsou vsunuty dva skřížené meče. Pod korunou dvěma zlatými čtvrtoblouky je zavěšen řá-

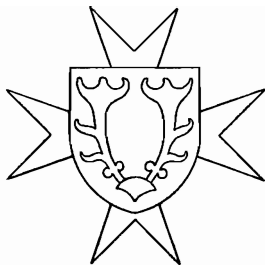

dový osmihrotý kříž zeleně smaltovaný a zlatem vroubený, ozdobený uprostřed oválným medailonem s obrazem Krista Pána křísícího mrtvého Lazara; na vroubení medailonu je heslo *Atavis et armis*. Mezi rameny kříže jsou zlaté monogramy S L J.

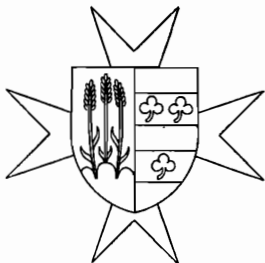
Pod znakovým pláštěm vine se stříbrná páska se zeleným heslem řádu: *Atavis et armis*. –

Pořadí rytířů československé provincie (českého velkopřevorství) Řádu sv. Lazara Jeruzalémského:

Velký řádový řetěz byl udělen Karlu Schwarzenbergovi na Orliku, delegátu Řádu pro velkopřevorství české.

Velký znakový štít je rozdělen, horní část rozpolštěna dvakrát, dolní jednou. První pole je sedmkrát stříbrně-modře rozpolštěno, druhé pole je rozpolštěno dvakrát a nese v první zlaté třetině červeného lva s modrou zbrojí, v druhé červené za stříbrným hrotem vzhůru obráceným mečem stříbrné břevno, v třetí zlaté kosmý červený pruh s třemi stříbrnými orlicemi, třetí pole je stříbrné s třemi červenými špičkami, čtvrté pole stříbrné nese černou, červeně hořící ostrev, ve čtvrtém poli zlatém je černý havran se zlatým prstencem na hrdle, sedící na ušaté hlavě Turka. Střední štít je rozpolštěný. V prvním poli červeném na černém

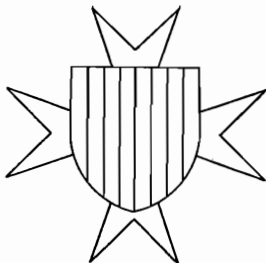
trojvrší stojí stříbrná věž, v druhém poli modrém spočívají tři zlaté snopy (2-1). Popsaný štít vzat je z velkého znaku Schwarzenbergů Orlických. Štít nese pět příleb, má strážce a spočívá na knížecím plášti. Znak ten byl podrobně popsán v Erbovní knížce na rok 1935.

Znakový štít leží na zeleném osmihrotém řádovém kříži, kolem štítu klade se velký řádový řetěz.

z Průvodce

1. Leopold Podstatský, rytíř podle práva.

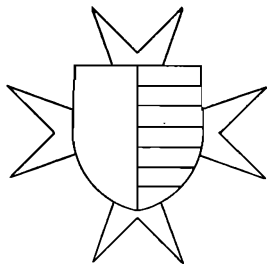
Znak: V červeném štítě stříbrné dančí lopaty. Klenot, stříbrné dančí lopaty. Pokrývky červené-stříbrné.

2. Jan Aehrenthal, rytíř podle práva.

Znak: Štít rozpoltný, v prvním poli modrém na zlatém trojvrší tři zlaté pšeničné klasy, v druhém poli zlatém dvě modrá břevna, horní ozdobené dvěma, dolní jedním zlatým jeleťovým listem. Klenoty spočívají na třech přílbách: první nese otevřená křídla, střídavě modře-zlatě a zlatě-modře dělená, mezi nimi tři zlaté pšeničné klasy, pokrývky modře-zlaté; druhá nese černého orla, pokrývky černé-zlaté; třetí tři pštrosí pera, černé-zlatě-černé, pokrývky černé-zlaté.

3. František Schwarzenberg, rytíř podle práva.

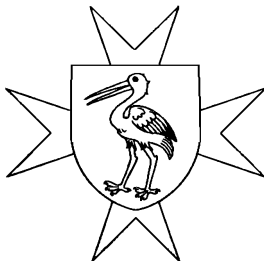

Znak: sedmkrát stříbrně-modře rozpolitý štít. Klenot, sedmkrát stříbrně-modře dělené sloní trůby posázené pavími pery, pokrývky stříbrné-modré.

z Chudenic
4. Edmond Czemin, rytíř podle práva.

Znak: Pravé pole rozpolitého štítu je červené, bez znamení, levé modré s třemi stříbrnými břevny. Klenot, otevřená křídla, pravé červené, levé stříbrné, pokrývky červené-stříbrné.

z Dobřenic
5. František Jindřich Dobrženský, rytíř podle práva.
Znak: v modrém poli stříbrný čáp s černými křídly.

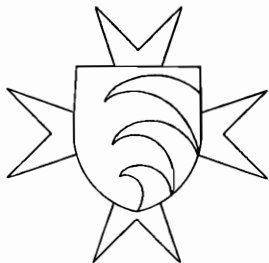
Klenot, zavřená černá křídla, pokrývky modré-stříbrné.

ze Vohyně
6. Bedřich Karel Kinský, rytíř podle práva.

Znak: v červeném poli z levého okraje štítu vycházející tři stříbrné vlčí zuby. Klenot, otevřená křídla, pravé červené, levé stříbrné, pokrývky červené-stříbrné.

Znaky všech rytířů jsou položeny na zelený osmihroutý hádový kříž.

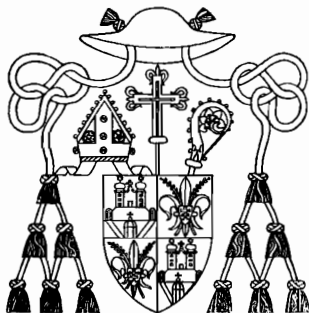
Jsou ovšem ještě jiné způsoby jak rytíři řádu sv. Lazara Jerusalemského spojují svůj znak se znakem Řádu z nichž na příklad velmistru je vyhrazeno prá-

vo vložit zelený heroldský kříž do prvního a čtvrtého stříbrného pole štítu. Pravidla tato jsou podobná jako u jiných starých rytířských řádů.

O heraldických pravidlech Řádu pojednává zvláštní stať v publikaci »L' Ordre Militaire et Hospitalier de Saint-Lazare de Jérusalem« od hraběte Otzenberger-Detaille a rytíře Paul Bertanda.

† Michael Buzalka, Episcopus tit.
Conensis et Auxiliarius Admin.
Ap. Tyrnaviensis.

Jeho Excelence Msgr. Michal Buzalka, tit. biskup conenský, doktor teologie, narodil se dne 5. září 1885 ve Svätom Antale, na kněze byl vysvěcen dne 29. června 1908, na biskupa dne 15. května 1938 v Římě.

Znak: V prvním a čtvrtém modrém poli čtvercového štítu spatřuje se obraz bansko-štiavnické Kalvarie. Na zelené patě stojí na vyvýšené zdi stříbrný kostel se dvěma věžemi, které jsou pokryté červenými báními, nesoucími zlaté šestihroté hvězdy na vrcholcích, kostel je doprovázen po stranách stříbrnými kapličkami. Dole je jedna kaplička větší, krytá červenou bání, od ní ke kapličkám bočním koso a šikmo směřují dvě zlaté cesty. V druhém a třetím poli červeném spočívá zlatá lilie, nesoucí střední červený štítek ozdobený stříbrným patriarchálním křížem na modrém trojvrší; mezi okvětními listy lilie vynikají dvě stříbrné snítky kočíček (búzalek).

Nad štítem uprostřed vyniká zlatý latinský kříž biskupský, napravo spočívá infule, nalevo berla. Celý znak kryje zelený klobouk se šesti stěpenci na šňůrách, protažených stěchou po obou stranách klobouku. Heslo: Per crucem ad lucem.

Znak preláta Barnabáše Tosta.

Magre Barnabáš Tost, papežský prelát, kanovník katedrální kapituly u sv. Alžběty v Košicích, infulovaný probošt a farář košický, užívá tohoto znaku:

V horním zlatém poli děleného štítu spočívá černý

orel, v dolním poli modrém dvě stříbrné skřižené šavle doprovázené zlatou lilií. Klenot: uherský šlechtic (oblečený v modrou, zlatem zdobenou blůzu a červené kalhoty s kožíštinovou čepicí na hlavě) drží v pravé ruce stříbrnou vytasenou šavli v druhé uťatou hlavu Turka. Pokrývky jsou napravo černé-zlaté, nalevo modré-zlaté.

Nad tímto znakem rodovým spočívá kněžský klobouk barvy rubínové se šňůrami stejné barvy na obou stranách protaženými střechou klobouku a ukončenými šesti střípci.

Znak města Vlachova Březí.

K výročí povýšení na město.

V pátek po svatém Stanislavu roku 1538 povýšil císař Ferdinand I. Vlachovo Březí na město. Vlachovo Březí bylo už roku 1384 důležitou obcí.

Znak: v modrém štítě zemitě šedý kozel se stříbrnými rohy a paznehty.

Současně bylo městu uděleno právo pečeti zele-
ným voskem.

Znak města Hostomice.

K výročí povýšení na město.

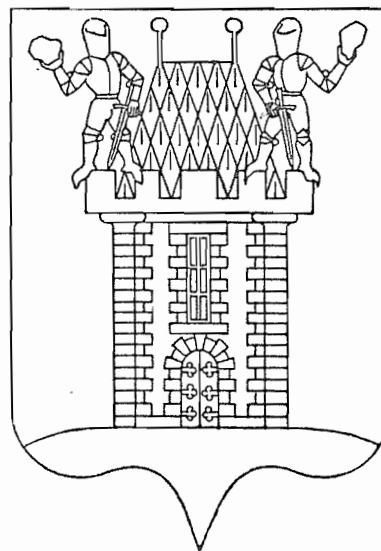

Dne 29. listopadu 1738 povýšil císař Karel VI. obec Hostomice na město.

Znak: na červeném štítě stříbrný korunovaný lev dvouocasý se zlatou zbrojí.

Hostomice jsou jedním z 57 českých obcí, které užívají znaku země České. (Některé ovšem spojují znak český s jinými figurami heraldickými.)

Znak městečka Čkyně.

V pondělí po Svatém Duchu léta Páně 1537 byla od krále Ferdinanda ves Čkyně, náležející p. Janu Malovci z Chejnova a Wintrberku, za městečko vysazena a vyzdvížena a při tom ještě některými dalšími milostmi a svobodami od téhož panovníka obdařena. Jako jedna z prvních milostí královských uvádí se v privilegiu právo, »aby měli erb a neboližto pečeť, jmenovitě štít červený, v němž jest věže bílá, čtyřhraná, na zeleném kopci stojící a u spodku vrata železná zavřená, nad těmi vraty okno křížové a nad tím štítem

kranec s stíny, mezi kterýmižto stíny krov s křidlicí přikrytý se dvěma makovíci a po pravé i po levé straně tohoto krovu muž zbrojný neboližto oděnc stoji, ten muž po pravé straně toho krovu drží kámen v pravé ruce a ten po levé ruce též drží kámen v levé ruce tak, jakožto všecko rukú a vtipem umění maléřského lépe a dostatečněji vprostřed listu toho jest vymalováno a barvami vysvětleno, kteréhožto erbu a pečeti purkmistr a konšel jmenovaného městečka Čkyně, nynější i budoucí mají a moci budou v všelikých potřebách obecních užívati a jí listy a jiné potřeby zeleným voskem pečeti, pokudž a kdyby toho potřeba kázala».

Městečko Čkyně vzpomnělo loňského roku této významné události a v upomínku 400letého výročí svého povýšení vydalo za redakce pošt mistra Václava Nováka pamětní publikaci, obsahující vedle článků o současném stavu městečka, též přehled dějin Čkyně od archiváře Fr. Teplého a přetisk královského majestátu, zachovaného v archivu minist. vnitra v Praze (Salbuch č. 283 fol. 129 p. v.)

František Navrátil

Poznámky

Seznam

členů české šlechtické gardy krále Františka,
pro níž byl zřízen kříž s bílým lvem.
Kapitán: Hr. Emanuel Wratislaw, generál major
Kapitán-poručík: Hr. z Valdštejna, plukovník
Nadporučík: Hr. Jan Wratislaw, plukovník
Nadporučík: Hr. Prokop Wratislaw, podplukovník
Podporučík: Hr. Jan Pachta, podplukovník
Podporučík: Hr. Jáchym Voračický, major (pán na Choustníku)
Pobočník: Sv. pán Klement Linker (pán na Lnářích)
Gardisté: Hr. Josef z Nostic, major (pán na Rokytnici)
Hr. Jan ze Salmu, major
Hr. Bedřich z Clam-Gallasu, major (pán na Horkách)
Hr. Arnošt z Valdštejna, major
Kníže Karel z Auerspergu, major (pán na Vlašimi)
Hr. Kolowrat, major
Kníže Vilém z Auerspergu
Sv. pán Hrubý, rytmistr
Hr. Daun (pán na Bítově)
Hr. Meraviglia, rytmistr
Hr. Taaffe, rytmistr
Sv. pán z Greiffenclau, rytmistr
Hr. Evžen z Wrba (pán na Hořovicích)
Hr. Rey, rytmistr
Hr. Evžen Poetting

Sv. pán Vincenc z Kreuzensteinu, nadporučík
 Hr. Windischgrätz
 Sv. pán Dobrženský
 Hr. Stampach
 Hr. Křišťan z Valdštejna (pán na Mnichovu Hradišti)
 Hr. Josef z Nostic
 Sv. pán Enis
 Sv. pán Nigroni
 Hr. Antonín z Valdštejna (na Duchcově)
 Sv. p. Hildprandt
 Sv. p. Puteani
 Sv. p. Tobiaš z Krenzensteinu
 Sv. p. Spiegel
 Sv. p. Dacžický z Heslowa
 Sv. p. Bodenthal.

Tento seznam je opsán z ubytovacího lístku této gardy, když ležela v Paříži, který se chová s jinými památkami na gardu v rodě Dacžických, potomků jednoho z gardistů.

Klobouky

jsou přiměřenou a výstižnou ozdobou znaků kněžských, odlišující je výrazně od znaků rytířských (šlechtických), městských, cechovních i občanských.

V řádu heraldiky zaujímají stejné místo jako koruny hodností u znaků šlechtických. Kdežto stupně hodností šlechtických korun liší se tvarem a počtem viditelných perel, stupně hodností kněžských počtem uzlů nebo střapců na šňůrách po obou stranách střechem klobouku protažených.

Starého způsobu označovatí stupeň hodností kněžských uzly na šňůrách klobouku bylo použito při kresbě znaku kardinála Kašpara v Erbovní knížce z roku 1936. Kardinálové mají pět uzlů na šňůrách klobouku, arcibiskupové čtyři, biskupové tři, provinciálové řádů, infulovaní opati a probošti dva, kněží s vlastní jurisdikcí, děkani a faráři jeden uzel.

Podle novějšího způsobu jsou šňůry propleteny a ozdobeny střapci. Tohoto způsobu bylo použito při kresbě znaků slovenských biskupů v Erbovní knížce na rok 1936, znaku biskupa Podlahy v E. k. na rok 1937 a znaku biskupa Buzalky v této knížce. Kardinálové mají tedy červený klobouk s 15 střapci po každé straně štítu, arcibiskupové zelený klobouk s 10 střapci, biskupové zelený klobouk s 6 střapci, papežští preláti, infulovaní opati a probošti, provinciálové řádů černý klobouk s 3 střapci, děkani a faráři černý klobouk s jedním střapcem.

Při kresbě znaků kněžských je dosti obtížné zvolit správný tvar klobouku, pravidlem však jest, že klobouk má být kreslen ve slohu štítu. Dnes sice jsme upustili od přísného kopírování starých vzorů, pamětlivi, že heraldika není jen podivnou zálibou sběratelskou, ale má, tak jako v dobách historických, svou významnou funkci v životě; proto hledíme, obcerstvení formami historickými jež nám jsou věčnou učebnicí tvořiti nově, přesvědčení, že v této nové tvorbě bezpečným a neomylným pomocníkem je nám heraldický styl středověku. Proto tak často objevují se v moderní heraldice tvary připomínající pojetí středověké.

Položíme-li tedy znamení kněžského znaku na hrotitý štít středověký, nesmíme místo středověkého klobouku nad štítem kreslit klobouk moderní tím spíše, že tento nový tvar klobouku už dávno nemá dlouhé šňůry protažené střechem jako kdysi. Nezvyklý

dnes klobouk středověký není žádným anachronismem právě tak jako přilba. Je to atribut, který nepodléhá módě a neztrácí svůj význam ani tehdy, když se ho v přítomné době už vůbec neužívá. Doba která vtiskla své životní formy heraldice patří sice minulosti, ale tyto abstraktní formy, stále v heraldice žijící, vyjadřují pojmy ve středověku vzniklé a již navždy nezníčitelné.

Obálka

je upravena jako znak Mladotů ze Solopisk: v červeném poli kosmý stříbrný pruh se třemi černými routami.

Znaky

a pečeti k článku Jana Renera kreslil prof. Rud. Puchold. Znak městečka Kněževse je v této knížce nakreslen dvakrát. Poprvé podle starého obecního razítka (kreslil prof. Rud. Puchold) podruhé podle popisu tesaného znaku nad branou městečka (kreslil Břetislav Štorm).

Erbovní knížka na rok 1938

Štít velkého znaku republiky Československé (9) – Karel Schwarzenberg: Přehled vývoje řádů (11) – Znaky farních úřadů (18) – Bohumír Lifka: Jiří Barthold Pontan z Braitenberka jako znakový tvůrce (21) – Jan Renner: Znak král. města Rakovníka a městeček Jesenice, Senomat, a Kněževse (29) – Řád sv. Lazara Jerusalemského (34) – Znak biskupa Buzalky (43) – Znak preláta Barnabáše Tosta (45) – Znak města Vlachova Březí (47) – Znak města Hostomice (48) – Znak městečka Čkyně na Šumavě (49) – Poznámky –

Tuto knížku vydal Řád v Praze v měsíci říjnu 1938. Redigoval a upravil ji Břetislav Štorm. Znaky města Rakovníka, městečka Kněževse, Senomata a Jesenic nakreslil prof. Rudolf Puchold, ostatní Břetislav Štorm. Vytiskla knihtiskárna Jana Muchy ve Velkém Meziříčí. Vydáno bylo 500 výtisků na dílovém papíře a 30 na holandu. Tato knížka má číslo

